

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Laudatio

Discurs del Dr. Vicent Simbor Roig
en el Solemne Acte d'Investidura
com a Doctor "*Honoris Causa*"
del Dr. Josep Massot i Muntaner

València, 15 d'abril de 2016

Excel·lentíssim i Magnífic Sr. Rector

Excel·lentíssimes autoritats

Benvolguts col·legues

Senyores i senyors

Durant els primers anys de la dècada dels setanta jo era un estudiant universitari jove, és a dir intel·lectualment dispers i despistat, que cursava els estudis de Filologia Catalana a la Universitat de Barcelona, perquè aleshores la Universitat de València encara no els podia oferir. De fet el Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona feia molt poc que havia nascut, tan poc que l'únic numerari i director era el professor Antoni Comas, que havia guanyat la primera càtedra que es va convocar, l'any 1965. Tota la resta de professors eren PNNs, aquella categoria gloriosa de docents entusiastes i malpagats.

He dit que era jove i despistat. Sí, però no tant com per a no saber distingir, jo i la resta de companys, aquells professors brillants dels intranscendents. No sé si ara ocorre el mateix, però llavors el prestigi de cada professor passava de curs a curs i l'elecció dels professors pels estudiants (el Pla Maluquer permetia l'opcionalitat i la confecció curricular personal) n'era una claríssima confirmació: les aules d'uns professors quedaven petites i les d'uns altres gairebé desertes. Era com si als ulls dels estudiants cada professor portàs enganxat al pit un invisible

currículum adequadament puntuat per nosaltres. Sí, hi havia divisions, categories, més allà de les oficials.

Entre les possibilitats d'elecció d'assignatures del segon cicle n'hi havia dues, una titulada “El cançoner tradicional a Catalunya” i l'altra “El teatre català antic”, a càrrec d'un professor molt jove, 29 anys a l'inici del primer curs que va impartir (190-1971), monjo de Motserrat, un tal Josep Mas-sot i Muntaner. Nosaltres érem –no tots, és clar– marxistes, leninistes, maoistes... i tot els -istes més que calgués. Però no hi hagué ni vacil·lacions ni recels ideològics a l'hora de la tria. Josep Massot i Muntaner venia envoltat d'una aurèola de jove savi. Com i qui havia configurat aquesta imatge? Era una opinió consolidada. I no exclusivament estudiantil. Recorde molt nítidament com el professor Joan Solà comentava un dia: “És que amb el Josep Massot no es pot discutir, sap més de tot que tu!” I ho deia el professor Joan Solà, un dels savis reputats, que havia acabat de publicar els dos renovadors volums dels Estudis de sintaxi catalana a Edicions 62 els anys 1972 (primer volum) i 1973 (segon), que nosaltres devoràvem.

Sí, Josep Massot era un estudiós la saviesa del qual ningú no discutia. Però a més a més aquesta saviesa anava doblada d'una ètica d'acer: era insubornable. Ens despertava una gran admiració també la fama de ressenyador minuciós i íntegre. I entre nosaltres, els estudiants, corrien les referències a tal o tal altra ressenya on Josep Massot havia comentat açò o allò. Observacions que acceptàvem no sols pel gran prestigi del ressenyador sinó també perquè les seues observacions es basaven sempre en una documentació inapel·lable. La gràcia de tot el mecanisme consistia en el fet de poder explicar com un jove que a penes superava

els trenta anys podia parlar amb l'autoritat científica amb què ell ho feia i que tothom li acceptava. Però això ja no em correspon, a mi, expli-car-ho. Encara que tampoc hi ha tal misteri: una dosi de perspicàcia intel·lectual i de capacitat de treball inusuals, excepcionals.

Malauradament per a la Universitat les múltiples i absorbents tasques culturals que li anava encarregant el monestir van impossibilitar la continuació de la seua activitat docent universitària, reduïda a tres cursos (1970-1973). La Universitat perdia un professor que semblava predestinat al seu claustre des de l'accés al món acadèmic com a estudiant brillant. No li faltaren propostes, ni, fins i tot, l'ambaixada personal d'un catedràtic, José Manuel Blecua, que se li presentà a l'Abadia de Montserrat tot decidit a replantejar-li les opcions vitals: "Salte, que te necesito", li disparà. Però no, havia triat el seu camí i ja ningú no va poder fer-lo capgirar. La Universitat havia perdut un membre però no la comunitat científica, perquè, com de seguida veurem, la seua aportació a la in-vestigació filològica i històrica està farcida d'estudis que, com dirien els universitaris francesos, és a hores d'ara incontournable, és a dir, que és impossible no tenir en compte.

Ara, si em permeten, farem una analepsi, com diríem en classe de narratologia, per recordar els anys previs a la formació universitària. Josep Massot i Muntaner va nàixer a Palma de Mallorca l'any 1941, al si d'una família íntimament lligada a la vida cultural mallorquina i amiga de la in-tel·lectualitat més notable. Precisament les relacions familiars amb els filòlegs Francesc de Borja Moll, menorquí establert a Palma, i Manuel Sanchis Guarner, valencià també aleshores resident a l'illa, li van facilitar el contacte amb els seus estudis sobre la realitat lingüística

i cultural pròpies. En aquests anys va demostrar una inusual precocitat investigadora. Cap a l'any 1956 o 1957, quan tenia uns 15 o 16 anys, va ajudar son pare a preparar l'edició d'un recull de cançons populars aple-gades pel padrí.

L'any 1958 va entrar a la Universitat de Barcelona per cursar Filosofia i Lletres. L'any 1960, quan tenia 19 anys, va realitzar un treball de camp sobre la balada i l'any següent, essent encara estudiant, va publicar els dos primers articles en una revista científica "El romancero tradicional español en Mallorca", acceptat per la Revista de Dialectología y Tradiciones Populares, 17 (1961) i "Fray Benito Pañelles, obispo de Mallorca", en Analecta Sacra Tarraconensis, 34 (1961) i un any més tard, el de la fi dels estudis universitaris, va tornar a publicar un altre article, "Sobre la poesía tradicional catalana", a la citada Revista de Dialectología y Tradiciones Populares, 18 (1962). El primer article li va permetre establir un interessant intercanvi epistolar amb Ramon Menéndez Pidal, el gran mestre de la filologia espanyola del moment. Alhora es va poder beneficiar del mes-tratge d'un nucli d'excel·lents i excepcionals professors dins el gris món universitari franquista: Martí de Riquer, Antoni Vilanova, José Manuel Blecua, Antoni M. Badia i Margarit, Joan Bastar-des, Joan Petit, Carlos Seco. Mestratge que compaginava amb el rebut de Ramon Aramon i Serra i Joaquim Molas als cursos de llengua i literatura dels clandestins Estudis Universitaris Catalans. L'erudit Josep M. de Casacuberta, el responsable de l'Editorial Barcino, completa la nòmina de mestres decisius en aquesta etapa d'aprenentatge o formació. Amb aquest bagatge i amb el premi extraordinari de llicenciatura deixava la Universitat l'any 1963, especialitzat en Filologia Romànica (Filosofia i Lletres. Secció Filologia Romànica). L'últim curs (l'any 1962-1963)

havia ingressat al monestir de Montserrat com a postulant. Ja dins l'orde benedictina, durant l'estiu de 1966 i el primer semestre de 1970 va ampliar els estudis (llengua i cultura alemanyes) al monestir de Müns- terschwarzach (Franconia) i al Dolmestcher und Sprachen Institut de Munic.

Deixava enrere els anys juvenils de formació i iniciava una llarga, i fructífera, molt fructífera, activitat intel·lectual de ritme frenètic que els anys no han frenat, sinó que més aviat, al contrari, han accelerat. La seua capacitat intel·lectual i laboriositat stakhanovista –si se'm permet la irre-verència– no van tardar a ser “recompensats”. Tres anys després de l'ingrés era nomenat director de la revista internacional *Studia Monastica* (1965-1994). L'any 1971 era ordenat sacerdot i poc abans ja havia rebut l'encàrrec de dirigir l'editorial de l'Abadia: Publicacions de l'Abadia de Montserat. Tenia només 30 anys i se li donava la responsabilitat de redreçar i assentar l'editorial més antiga del món en actiu (des del segle XV, en concret l'any 1499, en què es va imprimir el primer llibre). L'editorial que Josep Massot recull l'any 1971, aquella que havia hagut d'esmerçar tots els grans esforços a sobreviure en el context tan advers de la dictadura franquista, ara en mans del jove direc- tor i en una nova etapa democràtica, va rebre una embranzida renovadora que la va transfigurar. El resultat és ben visible: una empresa econòmicament consolidada i culturalment irreprotxable. De fet és ara com ara el centre editor català més important per a les obres d'investigació humanística. Des que Josep Massot se'n va fer càrrec de la direcció fins a l'any actual ha publicat més de 5.000 lli- bres i només l'any passat l'editorial va superar els 125 nous títols. La quantitat va associada a l'interès científic: és una editorial molt ben classificada en el SPI (Scholarly Publishers Indicators

in Humanities and Social Sciences), classificació elaborada pel CSIC d'acord amb l'opinió dels propis investigadors i ben present per tots nosaltres a l'hora de justificar els mèrits davant les instàncies ministerials o de la conselleria corresponent.

La gestió editorial s'acompanyava de la direcció de revistes, iniciada l'any 1965, com acabem de veure. Director de Serra d'Or (des de 1994 i membre del consell de redacció des de 1974), Ran-da (que va fundar l'any 1975) i Llengua & Literatura (que va fundar l'any 1986 i va dirigir fins al 2010, en què es quedà al consell de redacció) i codirector de Catalan Historical Review (des de 2008). A més de membre del consell editor del Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i d'Els Nostres Clàssics i del consell assessor de diverses revistes catalanes i estrangeres, com ara Catalan Review i Caplletra. Precisament la seua relació esmentada amb la nostra revista, Caplletra, editada per l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, em permet recordar l'estreta col·laboració que, com a editor, ha mantingut amb les publicacions del nostre IIFV. La revista Caplletra i la col·lecció "Biblioteca Sanchis Guarner", amb 60 números i 84 llibres, respectivament, són testimoni del llarg aixopluc editorial que ens ha concedit, però també de l'anònima i impagable ajuda intel·lectual amb què ha revisat des de la primera fins a l'última línia de cada text, contingut inclòs, és clar. I no hi ha, puc assegurar-ho en qualitat de director de la revista durant uns quants anys, cap garantia editorial major que el seu implacable examen.

Que ningú no imagine, però, un intel·lectual reclòs en la biblioteca del monestir ni en la gestió editorial. Seria un error, perquè Josep Massot ha esmerçat un temps inacabable, difícil d'explicar, en la promoció

cultural. Podríem afirmar, sense recórrer a cap llicència hiperbòlica, que gairebé tota la xarxa infraestructural dels estudis de llengua i literatura catalanes, a l'interior i a l'estranger, s'han beneficiat de la seua aportació decisiva. Va desempenyar un paper determinant en el naixement l'any 1978 de la North American Catalan Society, va ser l'ànima i primer president (1985-1991) de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, de la qual és vicepresident en l'actualitat, i és membre des de la fundació de la Societat Verdagueriana. M'he deixat a consciència per al final la seua responsabilitat una vegada més impagable en la consolidació de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, nascuda l'any 1968 i constituïda oficialment l'any 1973, en què Jo-sep Massot va ser-ne elegit secretari, càrrec que va exercir sense interrupció fins a 1993, quan ha-gué de presentar la renúncia per impossibilitat material de continuar-hi. La seua labor, una vegada més callada, va resultar clau: era l'element catalitzador dels diversos equips que es turnaven en la direcció i l'editor de les Actes dels col·loquis.

Naturalment les seues provades dots intel·lectuals i gestores no han passat desapercubudes i les entitats culturals més prestigioses li han obert les portes de bat a bat. Només recordaré que des de l'any 1999 és membre de l'Institut d'Estudis Catalans, de la Secció Històrico-Arqueològica del qual és en l'actualitat president i des de l'any 2000 és membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, de la qual és secretari. No cal dir que sempre ha estat disponible per a tot allò que li han demanat des de la seua Mallorca o des de qualsevol de les altres illes germanes i ha acceptat de treballar com a membre de les entitats culturals més importants, entre les quals esmentaré la Societat Arqueològica Lul·liana i l'Institut Menorquí d'Estudis.

He volgut detenir-me, gastant un temps preciós que no em sobra, en l'activitat editorial i cul-tural perquè m'interessa donar-ne una imatge justa d'intel·lectual compromès, que no coneix ni ha practicat el refugi daurat en cap torre d'ivori, i això que el monestir li'n facilitava l'oportunitat. I perquè aquest activisme encara dota de major mèrit la seua aportació d'estudiós, d'investigador, que és literalment i exacta extraordinària, gegantina, difícil d'entendre. Les xifres, fredes però objecti-ves, que resumeixen la seua aportació són inapel·lables: prop de 1.200 treballs entre llibres, articles, recensions i pròlegs. Només cal recordar que, deixant, per exemple, a banda els volums editats de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, entre aquestes publicacions hem de comptar almenys una cinquantena de llibres, exceptuant obres menors i opuscles. Una allau productiva que propose d'agrupar, en aquesta mena de síntesi obligada, en dos grans apartats: estudis de filologia i estudis d'història general. Encara que, com qualsevol lector de la seua producció sap, les fronteres di-visòries són boiroses i els contagis massa estrets. La investigació de la llengua i de la literatura sempre va unida a l'anàlisi del context polític i social, de tal manera que les separacions estanques en el seu cas són difícils. Proposem, doncs, els dos àmbits amb l'única finalitat pedagògica de faci-litar-ne una visió sintètica d'urgència. Les tasques de codirecció en el Diccionari de la literatura catalana (1979) i Diccionari biogràfic de l'Acadèmia de Bones Lletres (2012), en col·laboració amb Joaquim Molas, en el primer, i Pere Molas i Eulàlia Duran, en el segon, acompanyada de la redacció d'un bon nombre d'entrades, especialment significativa en el primer, és una bona prova de la seua dedicació al camp més específic dels estudis literaris, mentre que la participació, igualment ben activa, en qualitat d'assessor i de col·laborador de la Gran Enciclopèdia Catalana (1968-1980), ens mostra el polígraf expert en els

diferents àmbits humanístics.

En la investigació filològica i en la històrica general sempre hi ha, tanmateix, idèntic mètode de treball, caracteritzat per dos trets definidors. Hi ha estudiosos que una vegada enllestit el treball sobre un tema queden exhaurits i saturats i només desitgen allunyar-se'n higiènicament durant un període terapèutic. Josep Massot, no. Ell mai no se sent sadollat d'un tema. Al contrari el perse-gueix i el persegueix infatigablement, estudi rere estudi, mai no satisfet dels resultats obtinguts. El seu és un projecte de continu work in progress, d'investigació d'un tema en perpètua revisió i apro-fundiment. No li calen rèpliques correctores d'uns altres investigadors. Ell mateix ja s'ho fa d'ofici. A més a més aquest objectiu de la recerca intensa de l'exactitud va unida a una concepció del treball investigador de la màxima garantia: el recolzament en l'escorcoll pacient i incansable en tota mena de fonts documentals, inclosa la documentació oral, domini de tota la bibliografia preexistent, fins la més amagada, i aplicació sistemàtica d'una rigorosa imparcialitat analítica, que l'obliga a no afirmar ni concloure res que no tinga el pertinent aval documental a peu de pàgina (són ja mítiques unes notes que causarien l'admiració del Genette paratextual).

Cronològicament la seua trajectòria investigadora podria representar-se segons l'esquema se-güent: el romancer i la poesia tradicional, el teatre medieval, la Renaixença mallorquina i els estudis filològics i històrics contemporanis, que han acaparat una dedicació frenètica en els últims anys.

Dins el camp dels estudis filològics podem assenyalar tres grans línies:

el romancer i la cançó tradicional, la història de la llengua i la història de la literatura. De la primera cal destacar la colossal tasca de revisió i edició del material de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya que l'any 1991 se li va lliurar. Només s'havien editat els tres primers volums durant els anys vint i ara ell, des de 1993 fins a 2012, anirà preparant volum rere volum fins al 21 i darrer, l'any 2011, amb un total de 19 toms si comptem separats el 4/1 i el 4/2. És una obra d'una envergadura immensa, laboralment i intel·lectual, on queden reflectides totes les virtuts anotades de l'investigador competent i meticulós, savi. L'abast cultural, i fins i tot nacional, de tal obra ens permet de situar-la en aquella mena de panteó d'obres cimera de la nostra filologia que tenim reservat al Diccionari de la llengua catalana, de Pompeu Fabra i el Diccionari català-valencià-balear, d'Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll.

Dels treballs dedicats a l'estudi de la llengua m'atreuria a posar de relleu tres llibres: Els mallorquins i la llengua autòctona (1972 i ampliat l'any 1985), Antoni M^a. Alcover i la llengua catalana (1985) i Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània (1993). El primer i el tercer són una prova perfecta de la dificultat d'aïllar en camps estancs la producció de Josep Massot. S'hi estudia la problemàtica social de la llengua o, dit d'una altra manera, la conscienciació lingüística dels escriptors, amb atenció molt especial als protagonistes de la Renaixença mallorquina. Però alhora també penetra en l'àmbit de la història de la literatura amb atenció crítica a una sèrie d'escriptors, com ara Josep Maria Quadrado, Tomàs Aguiló, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover, Marià Aguiló, Gabriel Alomar, Maria-Antònia Salvà, Bartomeu Rosselló-Pòrcel, etc.

Entre els nombrosíssims treballs dedicats a la història de la literatura, que ací és impossible presentar amb detall, trobem una atenció privilegiada a tres nuclis temàtics: la Renaixença, la Guerra Civil i la postguerra. Hi ha una mena de continuum temporal iniciat amb l'estudi del moviment renaixencista seguit després per la investigació de la producció del primer terç del segle XX i conclusió en dos moments clau: els tres anys de conflicte bèl·lic i les conseqüències del triomf franquista en la postguerra. I són aquests dos últims períodes, la guerra i la postguerra, els dos epicentres, íntimament relacionats, del seu interès investigador. Fins a tal punt que Josep Massot n'és l'estudiós de referència obligada, l'autoritat a consultar. I no sols per als historiadors de la literatura, sinó també, com de seguida comprovarem, per als historiadors culturals, polítics, socials i militars. El fet de singularitzar alguns títols és, de fet una injustícia per als silenciats, però amb afany només exemplificador esmentaré llibres com ara *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*, *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears (1990)* o *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme (1992)*. En tots descobrim una vegada més aquella investigació de la literatura tenint en compte el context polític-social. No voldria, tanmateix, deixar d'indicar els estudis adreçats a escriptors estrangers. L'alemany Albert Vigoleis Thelen i el francès Georges Bernanos. Especialment important és la contribució de Josep Massot a aclarir fins al mínim detall els fets que envoltaren l'estada de l'escriptor francès a Mallorca i la redacció del llibre-denúncia *Les Grans Cimitières sous la lune (1938)*. El llibre *Georges Bernanos i la guerra civil (1989)* ha conegut la traducció al francès, *Bernanos et la guerre d'Espagne (2001)*, i a l'alemany, *Georges Bernanos und Mallorca, 1934-1938 (2002)*.

Sé que el temps se'm tira al damunt i que hauré de limitar-m'hi. Per això em resignaré a citar alguns dels llibres dedicats als estudis històrics generals, per tal de mostrar les línies d'atenció pre-ferent. Entre les publicacions dedicades a la història de l'Església podem anotar, entre altres, els llibres Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània (1973), L'Església catalana al segle XX (1975), Església i societat a la Mallorca del segle XX (1977), L'Església catalana entre la guerra i la postguerra (1978) o Església i societat a la Catalunya contemporània (2003). A pesar de la dificultat de separar les línies d'atenció al voltant de la Guerra Civil i la Postguerra, ja que els aspectes polítics i socials són analitzats al costat dels aspectes més estrictament culturals o militars, en proposaré també ara algunes obres representatives a tall d'exemple. Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950), Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears (1990) o Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme (1992), citats en comentar les aportacions a la història de la literatura són llibres que aporten igualment capítols dedicats a la història cultural en general, com El primer franquisme a Mallorca (1996) o Aspectes de la guerra civil a les Illes Balears (2002). Entre les obres de més fort contingut polític i social hi ha El cònsol Alan Hillgarth i les Illes Balears (1936-1939) (1995), El primer franquisme a Mallorca (1996), Antoni M. Sbert, agitador, polític i promotor cultural (2000), Aportacions a la història de la guerra civil a Mallorca (2009) o Menorca dins el domini mediterrani (1936-1939) (2009). Finalment, en-tre els estudis més monogràfics d'història militar caldria tenir en compte llibres com El desembarcament de Bayo a Mallorca. Agost-setembre de 1936 (1987), Vida i miracles del "conde Rossi". Mallorca, agost-setembre 1936/Màlaga, gener-febrer 1937 (1988) o Els bombardeigs de Mallorca durant la guerra civil (1936-1938) (1998).

Voldria acabar la meua intervenció simplement recordant un aspecte de l'activitat investiga-dora de Josep Masot i Muntaner que no hauria d'oblidar-se en un acte com el present: l'atenció dis-pensada als escriptors i investigadors valencians. Es tracta d'una dotzena d'estudis entre els quals cal distingir els dedicats a Joan Fuster, Manuel Sanchis Guarner, Teodor Llorente i Germà Colón. És la temàtica valenciana de la seua immensa obra.

Per fortuna en aquest cas l'esforç i els mèrits han rebut les recompenses honorífiques meres-cudes. Mallorca i les altres illes germanes l'han reconegut amb afecte i entre les diverses mostres de gratitud jo recordaria la investidura com a doctor "honoris causa" per la Universitat de les Illes Ba-lears, l'any 1998, i la Medalla d'Or del Consell de Mallorca , l'any 2009. També Catalunya l'ha distingit amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat, l'any 1996, i el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, lliurat per Òmnium Cultural, l'any 2012. Els valencians ens afegim hui acollint-lo al si de la Universitat de València.

Potser que en les meues paraules s'haja translluït un cert apassionament. Confie que haja sigut així, perquè no faria una altra cosa sinó exterioritzar un viu sentiment: el sentiment de l'admiració més profunda davant un genuí representant de la recta erudició i la generositat intel·lectual. Enho-rabona a Josep Massot i Muntaner per la distinció que li atorga la nostra Universitat i moltes gràcies a tots vostés per la seua atenció.

VNIVERSITAT E VALÈNCIA